

Приложение: Становище по въпросите на земеделието и околната среда в НПВУ, Версия 1.2.

1. Контекст и какво бихме очаквали от плана по отношение на земеделието

Заложените средства за цели и дейности по отношение на земеделието в Националния план за възстановяване и устойчивост (по-нататък ще го наричаме Плана за възстановяване) следва да се разглеждат като част от общата политика за земеделието в България. В тази връзка средствата в Плана би следвало да бъдат допълващи и надграждащи на средствата заложи в Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2021 - 2027 г. (по-нататък ще бъде наричан Стратегическия план). Макар че преговорите за Общата селскостопанска политика продължават, бюджетът, с който България ще разполага за земеделие е сравнително ясен - около 7 млрд. евро за периода 2021-2027. От тази гледна точка въздействието на средствата към Стратегическия план ще бъде по-мощно, но все пак ресурсът в плана за възстановяване е значим. Средствата от Плана за възстановяване обаче е възможно да бъдат на разположение още през тази и следващата година, докато работната дата на началото на използване на останалите средства за земеделие от новия финансов период е 1 януари 2023 г.

В изявленията на Европейската комисия четем, че предложенията за политиките в тази област: **„целят да насърчат устойчив и конкурентен земеделски сектор, който може да допринесе значително към Европейската зелена сделка, особено по отношение на стратегията „От фермата до трапезата“ и Стратегията на ЕС за биоразнообразието 2030.“**

Стратегията „От фермата до трапезата“ според Комисията стои в основата на Зелената Сделка. Като основната идея е **“трансформиране на производствените методи по-бързо като се използват по-най-добрия начин решения базирани на природата, технологични, цифрови и космически решения, за да се постигнат по-добри резултати по отношение на климата и околната среда, и да се намалят ресурсите, които се влагат.”**

В тази посока са и препоръките на ЕК за Стратегическия план за България, които ясно дават насоки какво е необходимо за страната в областта на напояването: **„Подобряване адаптацията към изменението на климата чрез подкрепа на планове за действие за устойчивост при суша; пестене на вода чрез адаптиране на културите, повторно използване на водата и ефективни напоителни системи в районите зависещи от напояване, използване в максимална степен на характеристики на ландшафта като дървета, които осигуряват защита от екстремни явления“.**

Доколкото в стратегическия план има заложи редица интервенции в изпълнение на целите подпомагащи „позеленяването“ като Еко-схеми, Агроекология и климат, плащания за Натура 2000, различни интервенции за горското стопанство, бихме очаквали в Плана за възстановяване да се включат останали непокрити направления от стратегията „От фермата до трапезата“ и да се обхванат Препоръките на ЕК за Стратегическия план на България.

2. Какво реално включва плана за възстановяване по отношение на земеделието

Текущата (трета) версия на Плана включва компонент „Устойчиво селско стопанство“ в стълб „Зелена България“. Предвидено е изпълнението на проект „РЕКОНСТРУКЦИЯ, ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ДЪРЖАВНИЯ ХИДРОМЕЛИОРАТИВЕН ФОНД В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА

УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ НА ВОДИТЕ И АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ“ с бенефициент държавната компания „Напоителни системи“ – ЕАД на стойност 871,8 млн. лв., или малко под една пета от бюджета на стълб „Зелена България“. Проектът включва напоителни канали, напоителни полета, помпени станции, тръбопроводи и изравнители, водохващания и язовири, съоръжения за отводняване и за напояване на земеделски култури; както и обекти за улавяне, съхранение, разпределение и реализация на вода за питейно-битово водоснабдяване на населението, включително и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите, в т.ч. заливане на населени места, пътища, ж.п. линии, промишлени предприятия, земеделски земи и други важни от национален мащаб обекти.

В предложения проект виждаме редица проблемни моменти: заложен е инвестиция без каквато и да било реформа; проектът не съответства на Плана за изпълнение на „Стратегия за управление и развитие на хидромелиорациите и защита на вредното въздействие на водите“ до 2030 г.; бенефициентът се ползва с ниско доверие сред обществото; липсва демаркация със заложеното в Стратегическия план за земеделието; липсва оценка на съвместимост със защитените зони от мрежата Натура 2000. По-конкретно:

- 2.1. Огромен финансов ресурс е заложен единствено за ремонти и възстановяване на напоителни съоръжения, без да е предвидено финансиране за нито една дейност свързана с реформата. Реформа в сектора е крайно наложителна, която да доведе до стратегически подобрения за дългосрочно решаване на наболелите проблеми с поливното земеделие в страната, достъпът до режимите на ползване на повърхностни и подземни водни ресурси, адаптиране на селскостопанските производства, използваните сортове и провежданите практики към настъпващите промени в климата, намаляването на водния и въглеродния отпечатък на сектора и по-добро опазване на почвите и екосистемите.
- 2.2. През 2016 г. държавата е отделила ресурс и с помощта на Световна Банка е разработена “Стратегия за управление и развитие на хидромелиорациите и защита на вредното въздействие на водите“ до 2030 г. Голяма част от стратегията предвижда реформи, приемането на законова и подзаконова нормативна уредба, като една част от нея е свързана с рехабилитация и ремонт. Нещо повече, в плана за изпълнение на стратегията, т.5, е предвидено следното: 5.1.2 Първа стъпка - Учредяване на Звено по приложение и координация на хидромелиоративната стратегия (ЗПКХС) в рамките на МЗХГ и Управителен комитет по хидромелиорациите, Втора стъпка - Приемане на ново законодателство (Закон за хидромелиорациите), трета стъпка - учредяване на Регионални предприятия по хидромелиорации (РПХ), Четвърта стъпка - Ликвидация/ разформироване на „Напоителни системи“ ЕАД. Нашият преглед показва, че заложената нормативна уредба в стратегията не е приета, а заложеният в Плана за възстановяване проект представлява затвърждаване на практически отказ от прилагане на Стратегията. Обосновка за това напълно липсва.
- 2.3. В частта на плана за възстановяване, описващ компонент „Устойчиво земеделие“, се разяснява, че причината за плачевното състояние на държавната мрежа за напояване в страната е липсата на инвестиции. За съжаление липсва анализ на другите причини за това състояние, като например каква отговорност носи „Напоителни системи“ за това. Сметната палата установява „Неефективно изразходване на публични средства и липса на финансова информация за напоителните системи“, последвани от разследвания за продажба на тръби в ущърб на дружеството през 2013 г., както и кражби на тръби.
- 2.4. По отношение на демаркацията между проект №П16 към плана за възстановяване и заложеното в Стратегическия план за земеделието се дава следната информация:

„Проектът предвижда възстановяване и реконструкция на хидромелиоративни съоръжения за напояване извън земеделските стопанства. В рамките на Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони в периода 2021-2027 г. (СП) се предвижда да бъде

разработена интервенция за подкрепа на инвестиции за напояване в земеделските стопанства.“

Какво обаче показва сверка със Стратегическия план: В документите на Тематичната работна група за Стратегическия план, от нейното 9-то заседание е включена интервенция **Член 64, б. „г“** – Инвестиции, която предвижда инвестиции за напояване: „Подпомагат се дейности, свързани с материални и нематериални инвестиции за реконструкция и модернизация на съществуваща инфраструктура за напояване, използвана само за селскостопански цели и разположена извън земеделските стопанства.“ Като Допустими кандидати по интервенцията са включени:

„1.1. Юридически лица, учредени и регистрирани по реда на Закона за сдружения за напояване (ЗСН) и вписани в регистъра на Сдруженията за напояване;

1.2. Юридически лица, учредени и регистрирани по реда на Търговския закон (ТЗ) или Закона за кооперациите (ЗК), предоставящи услугата „Доставяне на вода за напояване“ в съответствие с приложимото национално законодателство.“

Предвид това, че „Напоителни Системи“ ЕАД са акционерно дружество, 100% собственост на държавата, регистрирано по Търговския закон и предоставят услугата предоставяне вода за напояване, става ясно, че „Напоителни Системи“ ЕАД са също допустим бенефициенти.

Тоест, демаркация между двете линии на финансиране липсва, както по отношение обхвата на дейността, така и по отношение на бенефициентите.

2.5. Проект П№16 предвижда възстановяване на 29 помпени станции без да става ясно кои от тях попадат в защитени зони или биха имали увреждащо въздействие върху околната среда.

Функционирането на помпени станции е възможно да има значим негативен ефект върху състоянието на редица влажни зони, част от които вероятно в защитени зони от Натура 2000. Липсата на екологична оценка и оценка за съвместимост на целия НПВУ също допринася за тази несигурност. Обосновка за нуждата от двете процедури е дадена в становището на WWF по направление биоразнообразие, входирано до МС и МОСВ.

2.6. В трета версия на плана проект 16 е актуализиран и в т.15. ОЦЕНКА НА DNSH се твърди, че “Всички инвестиционни намерения свързани с реконструкцията на хидромелиоративните обекти, предмет на мярката, преминаха през оценка извършена от компетентния орган - Регионална инспекция по околната среда и водите (РИОСВ) на МОСВ”. В това твърдение е необосновано:

а) твърди се, че има оценка от РИОСВ, но според чл.81, ал.1 и чл.85, ал. 1 на ЗООС, НПВУ подлежи на задължителна екологична оценка, което значи и че подлежи на процедури по ОС, и съгласно чл.33 от Наредбата за оценка за съвместимост, компетентен орган е министърът на околната среда и водите, а не РИОСВ;

б) няма никаква референция като номера и дати на документи за съгласуване било то по ЗООС, било то по ЗБР.

в) в проекта изрично е записано, че предложените за включване в НПВУ съоръжения са различни от тези, предложени за съгласуване по подмярка 4.3 "Инвестиции за развитие, модернизация или адаптиране на земеделската и горска инфраструктура" от мярка 4. „Инвестиции в материални активи“ по ПРСР 2014-2020. Тоест съгласувателни процедури проведени за тях, няма как да са приложими за други съоръжения.

2.7. По отношение на част **“Опазване и възстановяване на биоразнообразието и на екосистемите:”** от DNSH оценката има следното твърдение за инвестиционните намерения в предложението: **“не попадат и не могат да бъдат отнесени** към някоя от позициите на Приложения №1 и №2 на Закона за опазване на околната среда (ЗООС) “. Не е ясно как е направен този извод, тъй като в списъка на инвестиционни намерения, които подлежат на преценка за нуждата от ОВОС в Приложение 2 по чл. 93, ал. 1, т. 1 и 2, е включено следното:

“1. Селско, горско и водно стопанство:.....в) мелиоративни дейности в селското стопанство, включително напояване и пресушаване на земи;”

Видно е, че дадената информация противоречи на закона.

2.8. В момента липсват оценки за допустимите водни количества, които могат да се отнемат, и които трябва да се определят самостоятелно за всяка засегната река на базата на речния тип и биотата.

Всяка от горните точки самостоятелно би била основание за пълно преразглеждане на проекта, но натрупването им е особено утежняващо обстоятелство.

3. Аргументи за промени в областта на земеделието в НПВУ

Документ	Ключови коментари	Адресиране в НПВУ или другаде
Европейски семестър 2020 г.	Липсват конкретни препоръки в областта на селското стопанство, дава се само посоката в областта на водите.	
Национална програма за развитие на България 2030	• Модернизация, иновации и цифрови технологии в земеделските стопанства (специален фокус ще имат интервенциите, насочени към внедряване на иновации и цифрови решения, в това число свързани с прецизно земеделие). • Реконструкция и модернизация на хидромелиоративната инфраструктура се очаква да подобри използването на водните ресурси, посредством въвеждане на нови технологии, реално да намали загубите и потреблението на вода в селското стопанство. • Ще се стимулират и инвестициите, свързани с напояване и с внедряване на водоспестяващи технологии в земеделските стопанства.	НПВУ: Реконструкция и модернизация на хидромелиоративната инфраструктура се очаква да подобри използването на водните ресурси, но без въвеждане на нови технологии. Неадресирани: • прецизно земеделие; • водоспестяващи технологии в земеделските стопанства.
РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА Препоръки на Комисията относно стратегическия план по ОСП на България, които отразяват за	• Подобряване на адаптивността на секторите на селското и горското стопанство към изменението на климата чрез подкрепа на планове за устойчивост на земеделските стопанства/засушаване; икономии на вода чрез адаптиране на културите,	НПВУ: Ремонт на остарели системи за напояване, и изграждане на модерна дигитализирана инфраструктура за нейното управление.

България Стратегия „От фермата до трапезата“	екологосъобразно повторно използване на водата и ефикасни напоителни системи в регионите, които зависят от напояването; оползотворяване/увеличаване на особеностите на ландшафта, като например дървета, позволяващи защита срещу градушки или други екстремни метеорологични явления. • Създаване и поддържане на особености на ландшафта върху земеделските земи и увеличаване на подкрепата за поддържане и подобряване на земеделските земи с висока природна стойност. • Насърчаване на устойчиво управление на горските земи и залесяването, подобряване на многофункционалността. • Стратегически дългосрочни инвестиции в инфраструктура (например пътищата и канализационните системи в селските райони) и услуги (свързани с предоставяне на медицински грижи, образование и свободно време). • Увеличаване на усилията за намаляване на количествата на най-опасните използвани пестициди, както и рисковете, свързани с тях, чрез насърчаване на устойчивото използване на пестициди, по-специално като се гарантира въвеждането на практики за интегрирано управление на вредителите. • 100 % покритие на селските райони с високоскоростна широколентова мрежа.	Другаде: Стратегически план: инвестиции в инфраструктура (селски пътища и канали) и услуги (медицински, образование и свободно време); Растителните буфери в Стратегическия план донякъде адресират изискването за създаване на характеристики на ландшафта. Неадресирани: • Подходът към напояването (планове за устойчивост към суша, адаптиране на култури, повторно използване на вода и ефективни напоителни системи); • Опазване/създаване на характеристики на ландшафта като дървета и групи дървета за предпазване от бури и екстремни явления; • Увеличаване на мултифункционалността на горите; • Усилия за намаляване на пестицидите.
РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2020/852 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 18 юни 2020 година за създаване на рамка за улесняване на устойчивите инвестиции и за изменение на Регламент (ЕС) 2019/2088	Член 17 Значителни вреди за екологичните цели За целите на член 3, буква б), като се отчита жизненият цикъл на продуктите и услугите, предоставяни посредством дадена икономическа дейност, включително доказателствата от налични оценки на жизнения цикъл, се приема, че дадена икономическа дейност се счита за нанасяща значителни вреди при:	За момента оценка спрямо регламента липсва. Сложено е твърдение за липса на въздействие върху Натура 2000 без каквато и да било обосновка. Провеждането на качествена процедура по ЕО и ОС следва да разгледа въпроса с въздействието на предвидените дейности върху околната среда, елемент от което е именно какво би било

	е) защитата и възстановяването на биологичното разнообразие и екосистемите, когато тази дейност: i) влошава в значителна степен доброто състояние и устойчивостта на екосистемите; или ii) влошава природозащитния статус на местообитанията и видовете, включително тези от интерес за Съюза.	въздействието върху състоянието на екосистемите и природозащитния статус на местообитанията и видовете, включително тези от интерес за Съюза.

4. Препоръки, които да бъдат отразени във финалната версия в НПВУ:

Препоръка 1: Прилагане на екологичното законодателство на ЕС и подлагане на Плана за възстановяване и устойчивост на изискванията по закон процедури на екологична оценка и оценка за съвместимост.

Мотиви: За екологичната оценка - такива са изискванията на чл.2 а) и б) на Директива 2001/42/ЕО (Директивата за екологична оценка), както и чл.81, ал.1 на Закона за опазване на околната среда (ЗООС), за оценката за съвместимост - на чл.6.3. на Директива 92/43/ЕИО (Директивата за природните местообитания), чл.31 на Закона за биоразнообразието, и чл.81, ал. 5 на ЗООС.

Долните предложения адресират препоръките на ЕК към българския Стратегически план за земеделието, с произход от стратегията „От фермата до трапезата“. Препоръчаните тук дейности засягат аспекти, които за момента са останали извън обхвата на Стратегическия план на България:

Препоръка 2: Редактиране на предложената мярка в проект №П16 за подобряване на капацитета за напояване, което да отразява действащите планови документи засягащи напояването, както и нуждата от адаптация към климатичните промени, като планове за устойчивост към суша, адаптиране на култури, повторно използване на вода и ефективни напоителни системи, въвеждане на нови технологии и дигитализация, както и въвеждане на нови решения, базирани на природата.

Мотиви: Подобряване на ситуацията с осигуряване на вода за напояване на селското стопанство безспорно е необходимо. Също така е необходимо обаче това да става по един систематичен начин, като се спазват плановите документи в държавата, какъвто по тази тема е Стратегията за управление и развитие на хидромелиорациите и защита на вредното въздействие на водите“ до 2030 г. Нужно е да се задели ресурс за нейното изпълнение, по начин, който гарантира, че ефектът от рехабилитация на съществуващата мрежа за напояване може да бъде дългосрочно гарантиран. В противен случай рискуваме да получим рехабилитирана мрежа на стойност почти 1 млрд. лв., без никакви гаранции, че ремонтираните съоръжения няма да бъдат разграбени или продадени, каквато е историята на държавните хидромелиоративни съоръжения към момента. Съвсем отделен е проблемът за обхвата, че само 1/7 от целия обхват на хидромелиоративната системата ще бъде обхваната, а най-съвремените решения в областта на водите, напояването и земеделието на практика отсъстват.

Останалите дейности, предложени по-горе отговарят не само на целите на едно подобрено селско стопанство, но и на други изисквания като нуждите на борбата за адаптация към измененията на климата (чрез пестене и повторно използване на вода) и на нуждите от реформа в сектора. Планът за възстановяване е изключително подходящ за дейности, за които държавата не отделя средства

пилотно за тестване на проекти, свързани с повторното използване на води и ефективни напоителни системи. Не на последно място въвеждане на нови технологии и дигитализация е заложено в Плана за развитие на България 2030.

Препоръка 3: Опазване/създаване на характеристики на ландшафта като дървета и групи дървета с цел предпазване от бури и екстремни явления.

Мотиви: Тази дейност е принос към Зелената Сделка и по-конкретно към Стратегията за биоразнообразието и е пример за мярка, която изпълнява две цели - такива свързани със селското стопанство и такива свързани с биоразнообразието. Всяка характеристика на ландшафта, която увеличи неговата мозаечност допринася за опазването на биоразнообразието, тъй като граничните места на две екосистеми са най-богати на биологични видове.

Препоръка 4: Да се планира кандидатстване за голям хоризонтален проект за намаляване на пестицидите на национално ниво, който да включва проучване на настоящата ситуация, пилотно прилагане на прецизно земеделие и контролиране нивата на използване, както и комуникационна/образователна част за земеделците и за хората, които живеят в районите на използване на пестицидите.

Мотиви: Стратегията „От фермата до трапезата“ дава изключително голямо значение на намаляването на използването на пестициди в земеделието. Тази задача е отразена и в препоръките на ЕК за България: „засилване на усилията за намаляване на количествата и промотиране на устойчивото ползване на пестициди.“ Тези препоръки са адресирани чрез изискванията за Добро земеделско състояние, както и интервенциите за биологично производство и агроекология и климат. Опитът от изминалите години обаче показва, че капацитет за прилагане липсва, както от страна на земеделците, така и за контрол на прилагането от страна на държавните органи.

Продължаването на обичайните практики едва ли ще доведе до подобрения, ако няма драматично увеличение на усилията и ресурсите за справяне с този проблем. НПВУ е възможност, която може да осигури изпълнението на дейности като: сформирани екипи, които да бъдат ангажирани с изследвания на пестицидите, включително лабораторни изследвания, мобилни екипи ангажирани с контрола на място в цялата страна, проучване на добрите практики за прецизно земеделие, съответно обучения и публични кампании, които чрез съвременни средства да достигат до различни целеви групи.

Препоръка 5: Създаване и опазване на характеристики на ландшафта в земеделска земя.

Снимка: Александър Иванов, село Турия

Мотиви: В Интервенцията от Стратегическия план „Агроекология и климат“ има заложено направление „Устойчиво управление на елементи на ландшафта“. То включва поддържането на ерозирали пасищни територии чрез засаждане на тревни смеси и чрез премахване на инвазивни чужди видове (ИЧВ) и осигуряване на подходящи места за гнездене чрез засаждане на тополи (или

дълготрайни други видове). Липсва обаче система за насърчаване на запазването на съществуващ мозаечен ландшафт, който осигурява разнообразни местообитания, и от там е важен за биоразнообразието. Необходимо е да се разработи система за опазването на такива съществуващи елементи на ландшафта.

Препоръка 6: Конкретно по отношение на проект П17 “Дигитализация на процесите от Фермата до трапезата”, е необходима по-ясна демаркация между Система за знания и иновации в селското стопанство AKIS (заложена в проекта на Стратегическия план за земеделието) и Електронна информационна система в земеделието /ЕИСЗ/ (заложена в трета версия на НПВУ).